

slagit riksdagen medgiva, att Kungl. Maj:t må bemyndiga järnvägsstyrelsen att på villkor, som i statsrådsprotokollet angivits och i övrigt bestämmas av Kungl. Maj:t, å kronans vägnar åtaga sig borgensansvar för lån till aktiebolaget Svenska godscentraler, aktiebolaget Landtransport och aktiebolaget Nordisk biltjänst intill ett belopp av 2 000 000 kronor.

Till frågan om statens järnvägars delägarskap i den bil- och transportförmedlingsverksamhet, som bedrivs av aktiebolaget Svenska godscentraler och därmed samförvaltade företag, hava statsmakterna redan år 1942 tagit ställning.

Även om dessa företags utvecklingsmöjligheter och räntabilitet för närvarande te sig svårbedömliga, anser riksdagen sig böra medgiva, att staten i proportion till sitt aktieinnehav medverkar till anskaffande av erforderligt kapitaltillskott för företagens verksamhet.

Mot de av departementschefen förordade formerna för denna medverkan har riksdagen ej funnit anledning till erinran. I den mån de enskilda intressenterna i stället för att ikläda sig borgen för lån till de gemensamt ägda företagen, i enlighet med vad i propositionen förutsatts, själva utlåna medel till dessa, må Kungl. Maj:t äga att, därest ränteläget ändras eller förhållandena i övrigt det påkalla, besluta om härav föranledd ändring i räntan på lånen.

Riksdagen får under åberopande av det anförda anmäla, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, medgivit, att Kungl. Maj:t må bemyndiga järnvägsstyrelsen att på villkor, som i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 mars 1945 angivits och i övrigt bestämmas av Kungl. Maj:t, å kronans vägnar åtaga sig borgensansvar för lån till aktiebolaget Svenska godscentraler, aktiebolaget Landtransport och aktiebolaget Nordisk biltjänst intill ett belopp av 200 000 kronor.

Stockholm den 7 juni 1945.

Med undersåtlig vördnad.

Nr 326.

Godkänd av första kammaren den 7 juni 1945.

Godkänd av andra kammaren den 7 juni 1945.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner om förstatligande av de svenska gat- och kantstensindustrierna.

(Statsutskottets utlåtande nr 153.)

Till Konungen.

I de likalydande motionerna I:27 och II:80 har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels att en allsidig utredning om förstatligande av de svenska gat- och kantstensindustrierna måtte företagas, dels ock att riksdagen snarast möjligt måtte föreläggas de förslag till åtgärder, till vilka utredningen må föranleda.

Gat- och kantstensindustrin är, såsom riksdagen tidigare vid olika tillfällen i samband med prövning av föreliggande frågor om anslag till statliga steninköp haft anledning erinra, en jämförelsevis ung industri, huvudsakligen beroende av utländsk efterfrågan. Den av svensk granit huggna gatstenen är alltså att anse som ett fullt tidsenligt vägbeläggningmaterial. Framförallt på platser, där beläggningarna äro utsatta för stark påfrestning, framträder den svenska gatstens värde, något som bör beaktas vid bedömandet av gatstensindustriens förmåga att framdeles hävda sig på såväl den utländska som den inhemska marknaden.

Till belysning av den svenska gatstensindustriens karaktär av exportindustri må framhållas att under normala förhållanden cirka 90 procent av tillverkningen exporteras. Vid slutet av 1920-talet, då industrien nådde sin hittills största omfattning, sysselsattes inom densamma i runt tal 7 000 man mot för närvarande cirka 1 000 man. Den därefter inträffade depressionens botten nåddes år 1935 med en export av i runt tal 93 000 ton. År 1936 hade emellertid exporten fördubblats och uppgick följande år till 274 000 ton. Därefter ledde de internationella förvecklingarna till en förnyad nedgång. Under det senaste världskriget har avsättningen å den utländska marknaden av naturliga skäl praktiskt taget upphört. De samhällseliga ingripanden, som därvid påkallats av ett ovanligt svårt arbetslöshetsläge, ha — förutom i offentliga vägarbeten och andra hjälpåtgärder av vanlig typ — bestått i statliga inköp av gatsten.

Avsättningsmöjligheterna för gatsten på den inhemska marknaden hava av företagens åtminstone tidigare endast i mycket begränsad utsträckning tillvaratagits. På grund härav och till följd av den hämmade exporten har gatstensproduktionen sedan en lång följd av år tillbaka krävt starka, av sociala omsorger betingade statsingripanden. Trots dessa och trots att stenen till alldeles övervägande del användes på de allmänna vägarna står staten utan möjlighet att utöva något direkt inflytande över de olika firmornas sätt att tekniskt och förvaltningsmässigt ordna produktionen.

I sitt i mars år 1939 avgivna betänkande har 1937 års granitutredning, som tillkom enligt hemställan av 1936 års riksdag, vitsordat behövligheten av koncentration av gat- och kantstensindustrin till geografiskt skilda, med lämpliga berg utrustade områden, varvid genom ändamålsenliga sammanslagningsåtgärder nuvarande splittring av verksamheten på ett flertal sinsemellan med varandra inom samma område konkurrerande firmor borde motverkas. Detta förslags realiserande torde vara en grundförutsättning för att den svenska gatstensindustrin åter skall bliva bärig. Det lär dock knappast vara att hoppas att en dylik koncentration skall kunna åstadkommas utan statligt initiativ och utan statlig medverkan.

Där granitbrottens belägenhet och de lokala förhållandena i övrigt göra så lämpligt förtjäna också undersökas möjligheterna till fortsatt övergång från småbrottsdrift, vid vilken stenhuggaren själv tar ut blocket ur berget, till storbrottsdrift, vid vilken blocken av särskilda dagsverkare sprängas och uttagas ur granitbrotten. En sådan övergång torde åtminstone för västkustens del alltså betraktas som en ganska nödvändig rationaliseringsåtgärd. En svårighet, som kan inverka hindrande på denna koncentration, är egnahemsväsendets utbredning inom stenhuggarkåren. Men enligt vad som upplysts torde denna svårighet åtminstone på vissa platser ej vara oövervinnlig. Även om såsom önskvärt är driften vid en del mindre brytvärdiga småbrott nedlagges torde

nämligen arbetarna vid dessa kunna sysselsättas å andra platser, ej mera avlägsna än att de kunna bo kvar i sina egna hem.

Även behoven av en mera fullständig samt också mera tidsenlig maskinutrustning (borrmaskiner, kranar och transportmedel) kräva ökad uppmärksamhet.

En annan av motionärerna påvisad olägenhet är konkurrensen om bergområden, vilka inom de olika stenkommunerna mindre planmässigt inköpas eller arrenderas av de skilda stenföretagen. Härigenom torde produktionskostnaderna onödigt ökas.

I den mån den yngre arbetskraften sökt sig bort från industrien eller rättare med hänsyn till reglerna för statsbeställningarna varit förhindrade arbeta inom densamma har nyrekryteringsfrågan efter hand blivit ett alltmer aktuellt problem. Frågan hur lärlingar skola kunna utbildas och tillförsäkras sin framtida utkomst från yrket har hittills av företagarna lämnats så gott som helt obeaktad. De yngre stenhuggarna hava i stor utsträckning varit att söka bland de äldres söner, vilka lärt sig yrket av sina fäder. En förutsättning för stenindustriens fortbestånd lärer vara att ny arbetskrafts anställning och utbildning kan ske efter mera tidsenliga principer.

Icke endast en teknisk utan också en ekonomisk och rent förvaltningsmässig rationalisering av driften anses påkallad. Vid sidan av fyra från varandra åtminstone förvaltningsekonomiskt helt skilda storföretag arbetar inom denna industrigen ett tiotal andra firmor av växlande storleksordning. Om en koncentration ägde rum kunde, såsom motionsvis framhållits, förvaltningskostnaderna nedbringas, upplags- och utlastningsplatser centraliseras och de maskinella anordningarna bättre utnyttjas.

Såsom förut erinrats framlade 1937 års granitutredning sitt betänkande i mars 1939 eller alltså före det senaste världskrigets utbrott. De ändrade förhållanden, som kriget medfört särskilt vad exportmarknaden beträffar, lära, göra det befogat, att en förnyad undersökning nu företages om gatstensindustriens framtidsutsikter och om utvägarna att genomföra den sanering av densamma, som med varje år som går framstår som alltmera betydelsefull. Vid nu nämnd undersökning bör även övervägas lämpligheten av ett statligt övertagande av gat- och kantstensindustrien.

Även av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som genom sitt handhavande av de statliga gatstensinköpen förvärvat en ingående kännedom om hithörande produktion, har vitsordats, att den nuvarande splittringen inom gatstensindustrien medför olägenheter. Styrelsen har också förordat, att en utredning rörande gat- och kantstensindustrien kommer till stånd.

Sammanfattningsvis vill riksdagen alltså framhålla behovet av snara åtgärder under statens medverkan för en teknisk och ekonomisk omläggning och en allmän rationalisering av den svenska gatstensindustrien. Ett sådant krav måste framträda som särskilt berättigat på grund av de enskilda företagens oförmåga att ordna den för arbetarna synnerligen påfrestande gatstenstillverkningen så, att den kan lämna de däri sysselsatta en något så när tillfredsställande försörjning.

Vad riksdagen sålunda anfört avser i huvudsak själva gat- och kantstensindustrien. Vid sidan härav förefinnes inom stendistriktet en betydande tillverkning av block- och byggnadssten. Block- och byggnadsstenstillverkningarna äro emellertid i allmänhet lokalt skilda från gatstenstillverkningen och förutsetta i varje fall hos stenhuggaren en annan utbildning och arbetsteknik. Företagsmässigt sett torde emellertid dessa båda senare produktionsgrenar ha ett

sådant samband med gatstenstillverkningen att en kommande utredning ej bör uteslutas från att taga även deras organisationsproblem i betraktande.

I anslutning till de i ämnet väckta motionerna får riksdagen hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande rationalisering av den svenska gat- och kantstensindustrin med beaktande därvid huruvida ett förstatligande av densamma kan vara påkallat, samt om framläggande för riksdagen av de förslag till åtgärder, som av utredningen kunna föranledas.

Stockholm den 7 juni 1945.

Med undersätlig vördnad.

Nr 327.

Godkänd av första kammaren den 7 juni 1945.

Godkänd av andra kammaren den 7 juni 1945.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkassorna m. m.

(Statsutskottets utlåtande nr 140.)

Till Konungen.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkterna 53 och 55) föreslagit riksdagen att såsom förslagsanslag för budgetåret 1945/46 anvisa till Bidrag till sjukkassor 32 500 000 kronor och till Moderskapspenning 2 300 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t, med ändring av ovannämnda förslag i vad densamma avser anslag till bidrag till sjukkassor, i propositionen nr 175, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 23 februari 1945, föreslagit riksdagen att dels godkänna de ändrade grunder för medlemsbidrag till de erkända lokalsjukkassorna, som av departementschefen förordats, att tillämpas från och med den 1 juli 1945, dels till Bidrag till sjukkassor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 33 100 000 kronor, dels ock godkänna de ändrade grunder för vederlag till centralsjukkassa för biträde vid handhavandet av verksamheten enligt förordningen om moderskapspenning, som av departementschefen förordats, att tillämpas från och med den 1 juli 1945.

Den i sistnämnda proposition framlagda utredningen har på ett övertygande sätt påvisat, att behov föreligger av höjda medlemsbidrag till de erkända lokalsjukkassorna. I fråga om storleken av bidragshöjningen har Kungl. Maj:ts förslag ej föranlett erinran från riksdagens sida. Riksdagen har alltså medgivit, att bidraget per år och medlem till lokalsjukkassa höjes med i allmänhet 50 öre men i fråga om lokalsjukkassa i de fyra nordligaste länen med en krona.